

IKITEISMINIO TYRIMO FORMOS PRANCŪZIJOS RESPUBLIKOJE

Doc. dr. Artūras Panomariovas

Lietuvos teisės universiteto Teisės fakulteto Baudžiamojo proceso katedra
Ateities g. 20, 2057 Vilnius
Telefonas 271 46 39
Elektroninis paštas bpk@ltu.lt

Doktorantas Ramūnas Ramanaukas

Lietuvos teisės universiteto Teisės fakulteto Baudžiamojo proceso katedra
Ateities g. 20, 2057 Vilnius
Telefonas 271 46 39
Elektroninis paštas bpk@ltu.lt

Pateikta 2003 m. gruodžio 2 d.

Parengta spausdinti 2003 m. gruodžio 29 d.

*Recenzavo Lietuvos teisės universiteto Teisės fakulteto Baudžiamojo proceso katedros vedėjas
dr. Alvydas Barkauskas ir šio fakulteto Administracinės teisės ir proceso katedros lektorius
dr. Audrius Bakaveckas.*

Pagrindinės sąvokos: ikiteisminis tyrimas, apklausa, apklausos būdai, baudžiamasis procesas.
Keywords: enquête préliminaire, instruction, les modes de l'investigation, procédure pénale.

S a n t r a u k a

Straipsnyje aptariamos Prancūzijos baudžiamajame procese įtvirtintos nusikalstamų veikų tyrimo formos. Atsižvelgiant į tai, kad Prancūzijos baudžiamojo proceso normos formuojamos ir tobulinamos apie 200 metų, keltina hipotezė, kad Prancūzijos nusikalstamų veikų tyrimo sistema yra pakankamai nuosekli ir parengta ir kad nusikalstamų veikų tyrimo procesas bei atskiri tokio tyrimo elementai šioje valstybėje tiesiogiai priklauso nuo padarytos (daromos) nusikalstamos veikos sunkumo laipsnio bei pobūdžio arba nusikalstamos veikos darymo aplinkybių. Todėl šiai hipotezei patvirtinti arba paneigti nagrinėjamas Prancūzijos ikiteisminio tyrimo institutas, daugiausia dėmesio sutelkiant į ikiteisminio tyrimo formas bei jų ypatumus. Kita vertus, šio darbo tikslas nėra tik išanalizuoti Prancūzijoje ilgametės patirties suformuotą nusikalstamų veikų tyrimą, autoriai taip pat siekia išskirti tuos Prancūzijos ikiteisminio tyrimo atlikimo aspektus, apie kuriuos nebuvo pagalvota rengiant Lietuvos baudžiamojo proceso kodeksą.

Ižanga

Pagrindinė Prancūzijos baudžiamojo proceso paskirtis yra patraukti nusikalstamas veikas padariusius asmenis baudžiamojon atsakomybėn ir kaltiems asmenims, padariusiems tokias veikas, paskirti jų kaltės laipsnį bei pobūdį atitinkančią bausmę, o nekaltą asmenį – išteisinti. 1808 metais Prancūzijoje buvo priimtas Kriminalinis tyrimo kodeksas (pranc. *Le Code d'Instruction criminelle*), kurio nuostatomis vadovaudamasi apie 150 metų atitinkamos Prancūzijos teisėsaugos įstaigos tyrė nusikalstamas veikas. Tiesa, nuolat besikeičiantys visuomeniniai santykiai, vertybių kaita vertė visuomenę ieškoti naujų būdų, kaip šiuos santykius ir vertybes organizuotai paversti teisės normomis, t. y. pakeisti mažai veiksmingus arba neveiksmingus nusikalstamų veikų tyrimo sistemos elementus kitais, naujesniais. Nuolatinis siekis rasti kuo tobulesnes nusikalstamų veikų tyrimo, proceso dalyvių laisvių ir teisių užtikrinimo, teismo nagrinėjimo formas, atitinkančias visuomenės poreikius, lėmė tai, jog 1958 metais Prancūzijoje buvo suformuota nacionalinė nusikalstamų veikų tyrimo sistema. 1958 metais priėmus Baudžiamąjį proceso kodeksą (pranc. *Le Code de procédure pénale*), kuris pakeitė iki tol galiojusį Kriminalinių tyrimo kodeksą, nusikalstamų veikų tyrimas buvo iš esmės reformuotas.

Šiuo metu galiojantis Prancūzijos baudžiamojo proceso kodeksas ne tik reglamentuoja įvairių institucijų, vykdančių baudžiamąjį persekiojimą, kompetenciją, jų veiklos organizavimą, teismų sprendimų galią, jų apskundimo galimybes, bet ir aiškiai nustato tam tikras taisykles, kurių turi būti laikomasi atliekant nusikalstamų veikų tyrimą bei įrodymų rinkimą. Pažymėtina, kad ikiteisminis tyrimas būtent ir yra ta baudžiamojo proceso stadija, kuriai tobulinti Prancūzijos įstatymų leidėjai skiria ypač daug dėmesio. Todėl, siekiant suprasti Prancūzijos ilgametės patirties suformuotą baudžiamąjį procesą, pirmiausia būtina išnagrinėti ikiteisminio tyrimo atlikimo aspektus ir tyrimo formas.

Bendras Prancūzijos ikiteisminio tyrimo apibūdinimas

Prancūzijoje, kitaip nei Lietuvoje¹, nusikalstamų veikų tyrimo procesas tiesiogiai priklauso nuo padarytos (daromos) nusikalstamos veikos sunkumo laipsnio bei pobūdžio, jos padarymo aplinkybių. Nusikalstamų veikų skirstymas į nusikaltimus (pranc. *crimes*; angl. *felony*), baudžiamuosius nusižengimus (pranc. *délits*; angl. *misdemeanor(u)r*) ir baudžiamuosius pažeidimus (pranc. *contraventions*; angl. *petty offence*) [1, 111–1 str.] leidžia sąlygiškai išskirti tris tokių veikų ikiteisminio tyrimo formas, t. y.:

1. Preliminarų tyrimą (pranc. *enquête préliminaire*),
2. Teisėjo tyrimą (pranc. *instruction*),
3. Akivaizdžių nusikalstamų veikų tyrimą (pranc. *enquête de flagrance*).

Nors kiekviena iš mūsų trijų išskirtų ikiteisminio tyrimo formų turi savų ypatumų ir atlikimu skiriasi viena nuo kitos, jas tarpusavyje jungia tie patys tyrimo principai. Pavyzdžiui, ikiteisminis tyrimas, nepaisant jo atlikimo formos, yra neviešas arba slaptas [1, 11 str.]. Ikiteisminio tyrimo slaptumas užtikrina normalią ikiteisminio tyrimo eigą bei padeda apsaugoti privačius įtariamojo gyvenimo interesus tol, kol pastarojo kaltė nebus įrodyta teismo sprendimu. Pareiga užtikrinti tyrimo slaptumą atitenka ikiteisminį tyrimą atliekantiems pareigūnams, įtariamojo bei civilinio ieškovo gynėjams (advokatams) ir ši pareiga negali būti perkeliama kitiems proceso dalyviams (įtariamajam, civiliniam ieškovui, liudytojui ir pan.) arba asmenims, kurie tiesiogiai nedalyvauja procese, pavyzdžiui, žurnalistams. Įtariamojo bei civilinio ieškovo advokatų pareiga saugoti ikiteisminio tyrimo duomenų paslaptį paaiškinama tuo, jog advokatai yra advokatų kolegijos nariai ir jiems už netinkamą profesinių pareigų vykdymą arba nevykdymą gali būti taikoma drausminė atsakomybė, įskaitant ir draudimą

¹ Lietuvoje, esant tam tikroms sąlygoms, išimti iš šios taisyklės sudaro supaprastintas bylų procesas.

užsiimti advokato praktika [2, p. 342]. Jeigu ikiteisminio tyrimo metu advokatas, susipažinęs su tam tikrais ikiteisminio tyrimo duomenimis, pageidauja su tokiais duomenimis supažindinti ir savo atstovaujama asmenį, jis privalo raštu kreiptis į ikiteisminio tyrimo teisėją parašydamas leidimo supažindinti su tokiais duomenimis jo atstovaujama asmenį. Savo ruožtu ikiteisminio tyrimo teisėjas, gavęs tokį prašymą, ne vėliau kaip per penkias dienas privalo priimti vienokį arba kitokį sprendimą. Ikiteisminio tyrimo teisėjas, nusprendęs, jog įtariamojo arba civilinio ieškovo supažindinimas su ikiteisminio tyrimo duomenimis gali pakenkti tyrimo sėkmei, priima motyvuotą nutartį, kuria uždraudžia advokatui supažindinti jo atstovaujama asmenį su ikiteisminio tyrimo duomenimis [1, 114 str. 4–5; 7–9 d.]. Pažeidus ikiteisminio tyrimo slaptumą nustatyti tiesą ikiteisminio tyrimo metu tampa sudėtinga arba net neįmanoma.

Preliminarus nusikalstamų veikų tyrimas

Preliminarus nusikalstamų veikų tyrimas dažniausiai atliekamas tada, kai prokurorui neužtenka duomenų viešam kaltinimui (ieškiniui) pareikšti. Jį atliekant siekiama:

- patikrinti gautų skundų arba pranešimų apie padarytas (daromas) nusikalstamas veikas pagrįstumą. Tiesa, kaip rodo statistikos duomenys, maždaug 75 proc. skundų arba pranešimų apie padarytas nusikalstamas veikas preliminarus tyrimo metu nepatvirtinamos [3, p. 57–58];
- surinkti pirminius duomenis, kurių pagrindu būtų įmanoma atlikti sudėtingesnę tyrimą, t. y. teisėjo tyrimą, arba nustačius atvejus, dėl kurių teisėjo tyrimas negalimas arba nėra būtinas, o padarytoje veikoje yra nusikalstamos veikos požymių ir pradėto tyrimo nėra tikslinga nutraukti, išsamiai ištirti padarytą veiką ir tyrimą užbaigti surašant pranešimą (pranc. *L'avertissement*) atvykti į teismą arba tiesioginį šaukimą (pranc. *La citation directe*) atvykti į teismą [4, p. 149–152]. Pirminiai duomenys apie padarytą arba daromą nusikalstamą veiką preliminarus tyrimo metu gali būti renkami tiek procesine, tiek ne procesine forma, t. y. taikant operatyvinės veiklos būdus bei metodus. Duomenys, surinkti naudojant operatyvinę veiklą, ikiteisminiame tyrime dažniausiai naudojami kaip papildoma informacija, kurios pagrindu vėliau atliekami konkretūs tyrimo veiksmai arba kuri naudojama atliekant teisėjo tyrimą.

Nustačius nusikalstamos veikos požymius [1, 14 str.] preliminarus tyrimas atliekamas arba teismo policijos karininkų iniciatyva (pranc. *Les officiers de police judiciaire*; angl. *judicial police officer*)¹, arba Respublikos prokuroro nurodymu² [1, 75 str.]. Prancūzijoje preliminarus tyrimas nėra ribojamas laiko, pabrėžiama, jog bet koks ikiteisminis tyrimas turi būti atliekamas išsamiai, įvertinant baudžiamojo persekiojimo tikslingumą (pranc. *opportunité des poursuites*) [1, 40 str. 1 d.], kita vertus, atliekant ikiteisminį tyrimą negalima piktnaudžiauti tuo, jog nusikalstamų veikų preliminarus tyrimo terminas nėra konkrečiai apibrėžtas. Ikiteisminį tyrimą atliekantys pareigūnai privalo stengtis, kad tyrimas būtų atliktas kuo greičiau taip užtikrinant asmenų, kurių teisės arba teisėti interesai gali būti suvaržomi tyrimo metu, teises bei pateisinant šių asmenų lūkesčius. Įstatymų leidėjas siekdamas užkirsti kelią galimiems ikiteisminio tyrimo pareigūnų piktnaudžiavimams pernelyg ilga nusikalstamų veikų preliminarus tyrimo trukme įvedė privalomą Respublikos prokuroro kontrolę, t. y. Respublikos prokurorui nustatė pareigą kontroliuoti preliminarus tyrimo eigą:

- tuo atveju, kai preliminarus tyrimas buvo pradėtas teismo policijos karininko iniciatyva, jam pačiam nustačius nusikalstamos veikos požymius arba gavus skundą

¹ Pavyzdžiui, Crim. 30 octobre 1989, Bull. No. 385. Jeigu ikiteisminio tyrimo pareigūnas vykdydamas teisėjo pavedimą (*commission rogatoire*) dėl vienos nusikalstamos veikos tyrimo nustato kitos nusikalstamos veikos požymius, jis savo iniciatyva turi teisę pradėti preliminarų nustatytosios veikos tyrimą: Crim. 17 mai 1994, Bull. No 186, taip pat Crim. 9 fevrier 1993, Bull. No 66.

² Pavyzdžiui, Crim. 16 mai 1973, D. 1974. 216, note J. M. Robert; Crim. 5 mars 1985, Bull. No 103; Crim. 25 juillet 1990, Bull. No 294; Crim. 30 juin 1999, Bull. No 176.

(pranešimą) apie padarytą (daromą) nusikalstamą veiką, pavyzdžiui, pranešus asmeniui, kuriam nusikalstama veika buvo padaryta vienokio arba kitokio pobūdžio žala [1, 15–3 str.] ir jei tyrimas tęsiasi daugiau nei 6 mėnesius, teismo policijos karininkai privalo informuoti Respublikos prokurorą apie bylos tyrimo eigą (pasiūstūmėjimą) [1, 75–1 str. 2 d.];

– tuo atveju, kai nusikalstamos veikos požymiai buvo nustatyti Respublikos prokuroro iniciatyva, jis teismo policijos karininkams nustato konkretų terminą, per kurį turi būti atliktas preliminarus tyrimas ir priimtas vienoks arba kitoks procesinis sprendimas. Respublikos prokurorui suteikiama teisė pratęsti nustatytą laiką, reikalingą preliminariam tyrimui atlikti, jeigu pratęsimo prašantys teismo policijos karininkai¹ motyvuotai pagrindžia tyrimo pratęsimo būtinumą [1, 75–1 str. 1 d.].

Dauguma Prancūzijos baudžiamojo proceso subjektų (išimtis – teismo policijos karininkai), vykdančių preliminarų tyrimą, negali atlikti šio tyrimo visa apimtimi. Pareigūnai, kuriems priskirtos ikiteisminio tyrimo pareigūno teisės [1, 16 str.; 21 str. 2 d.], preliminaraus tyrimo metu iš esmės gali tik teikti Respublikos prokurorui informaciją, kylančią iš jų veiklos srities arba atlikti tik tuos veiksmus, kurių atlikimą reglamentuoja specialūs teisės aktai, nustatantys šių pareigūnų veiklą. Pavyzdžiui, inžinieriai (pranc. *Les ingénieurs*), apskričių vadovai (pranc. *Les chefs de district*), aplinkosaugininkai (pranc. *Les gardes champêtres*), muitinių agentai (pranc. *Les agents des Douanes*) tirdami baudžiamuosius nusižengimus arba baudžiamuosius pažeidimus, priskirtus jų kompetencijai, neturi teisės atlikti visų tyrimo veiksmų, reglamentuotų Prancūzijos BPK. Jei nusikalstamos veikos preliminaraus tyrimo metu reikia rasti nusikalstamą veiką padariusį ir pasislėpusį asmenį arba atlikti kai kuriuos kitus operatyvinius arba paieškos veiksmus (pvz., slaptą sekimą), kurie būtini siekiant užtikrinti sėkmingą ikiteisminį tyrimą, teismo policijos karininkas, atsakingas už preliminarų tyrimą, kreipiasi į vieną iš Prancūzijos BPK D4 įvardintų operatyvinės veiklos subjektų, kuris pagal savo kompetenciją surenka tyrimui reikalingus duomenis arba informaciją.

Baigus preliminarų tyrimą visa tyrimo metu surinkta medžiaga perduodama Respublikos prokurorui tam, kad jis galėtų priimti vieną iš trijų sprendimų, t. y.: 1) nutraukti tyrimą; 2) perduoti medžiagą teisėjui tirti surašant preliminarų kaltinimo aktą; arba 3) baigti preliminarų tyrimą surašant atitinkamo turinio procesinį dokumentą [5, p. 397] ir surinktą medžiagą perduoti teisminiam nagrinėjimui.

Teisėjo tyrimas

Teisėjo tyrimas iš kitų tyrimo formų išsiskiria savo sudėtingumu. Šia procesine forma atliekamas tyrimas priklauso ne tik nuo teisės pažeidimo rūšies, bet ir nuo subjekto, galinčio inicijuoti tokios procesinės formos tyrimą. Teisėjo tyrimą inicijuoja Respublikos prokuroras arba asmuo, kuriam nusikalstama veika buvo padaryta vienokio arba kitokio pobūdžio žala.

Atsižvelgiant į padarytos nusikalstamos veikos sunkumo laipsnį bei pobūdį teisėjo tyrimas privalomai atliekamas nusikaltimo (pranc. *crime*) atveju, o esant baudžiamajam nusižengimui (pranc. *délit*) šios procesinės formos tyrimas nėra privalomas, išskyrus atvejus, kai šias veikas padaro nepilnamečiai [1, 79 str.]. Todėl padarius baudžiamąjį nusižengimą teisėjo tyrimas dažniausiai nėra atliekamas ir medžiaga, susijusi su tokio pobūdžio nusikalstamos veikos padarymu, tiesiogiai perduodama nagrinėti teismui. Padarius baudžiamąjį pažeidimą (pranc. *contravention*) teisėjo tyrimas neatliekamas, tačiau jeigu Respublikos prokuroras, remdamasis Prancūzijos BPK 44 straipsnio nuostatomis, dėl tokio teisės pažeidimo kreipiasi į ikiteisminio tyrimo teisėją [1, 79 str.], tokios procesinės formos tyrimas privalo būti

---

¹ Ikitiesminio tyrimo pareigūnai yra:

1) teismo policijos karininkai,

2) teismo policijos agentai ir teisminės policijos agentų padėjėjai,

3) pareigūnai ir agentai, kuriems įstatymuose priskirtos tam tikros teismo policijos funkcijos [1, 5 str.]

atliktas. Jis turi būti privalomai atliekamas ir tada, kai penktos pavojingumo klasės¹ baudžiamąjį pažeidimą padaro nepilnametis asmuo.

Ikiteisminio tyrimo teisėjui neleidžiama pradėti tyrimą savo iniciatyva [1, 51 str.]. Todėl nuo to momento, kai į ikiteisminio tyrimo teisėją kreipiasi Respublikos prokuroras arba asmuo, kuriam nusikalstama veika buvo padaryta žala, ikiteisminio tyrimo teisėjas įgyja teisę atlikti tiek procesinius tyrimo veiksmus, pavyzdžiui: įtariamojo, liudytojų apklausą, akistatą, įvykio vietos apžiūrą, krata, poėmį, telekomunikacijos tinklais perduodamos informacijos kontrolę, skirti ekspertizes, rinkti asmens duomenis ir pan., tiek ir tuos veiksmus, kuriuos vadiname operatyviniais veiksmais. Pagrindinė nuostata, leidžianti ikiteisminio tyrimo teisėjui atlikti tokius veiksmus, įtvirtinta Prancūzijos BPK 81 straipsnio 1 dalyje. Tokius veiksmus ikiteisminio tyrimo teisėjas atlieka tiek savo, tiek Respublikos prokuroro iniciatyva, tiek įtariamojo arba nukentėjusiojo prašymu. Pažymėtina, kad ikiteisminio tyrimo teisėjas atlikti kai kuriuos procesinius veiksmus savo prašymu (pranc. *commission rogatoire*²) [6, p. 116] gali pavesti arba įpareigoti atlikti kitus ikiteisminio tyrimo subjektus, pavyzdžiui, teismo policiją [1, 81 str. 4–5 d.], kurie savo ruožtu atlikti tokius veiksmus gali pavesti dar ir kitiems jiems pavaldiems subjektams. Tiesa, pavesti arba įgalioti atlikti galima tik tam tikrus tyrimo veiksmus, o ne teises ar pareigas, kurios priskirtos konkrečioms ikiteisminio tyrimo subjektams.

Teisėjo atliekamas tyrimas kaip ir preliminarus tyrimas nėra ribojamas laiku, t. y. ikiteisminio tyrimo teisėjas pats sprendžia, kada baigti šį tyrimą. Siekiant, kad teisėjo tyrimas nebūtų vilkinamas, 1993 m. ir 2000 m. BPK buvo papildytas tam tikromis nuostatomis, kurios leistų užkirsti kelią pernelyg ilgam teisėjo atliekamam tyrimui. Remiantis BPK 175–1 ir 175–2 straipsniais, jeigu per keturis mėnesius tyrimo veiksmai nebuvo atliekami įtariamojo arba civilinio ieškovo atžvilgiu arba jeigu teisėjo tyrimas baudžiamojo nusižengimo atveju nebaigiamas per vienerius metus nuo tyrimo pradžios, o nusikaltimo atveju – per aštuoniolika mėnesių [1, 116 str. 6 d.], tai įtariamasis arba civilinis ieškovas turi teisę prašyti ikiteisminį tyrimo teisėją baigti tyrimą. Ikiteisminio tyrimo teisėjas privalo šiuo klausimu priimti motyvuotą nutartį. Tuo atveju, jei ikiteisminio tyrimo teisėjas nutartimi atsisako baigti pradėtą tyrimą, įtariamasis arba civilinis ieškovas turi teisę šią nutartį apskųsti tyrimo kambario pirminkui. Be to, nepaisant to, ar buvo paduoti prašymai baigti tyrimą ar ne, teisėjas privalo surašyti motyvuotą nutartį, kurioje turi būti nurodomos priežastys, trukdžiusios užbaigti tyrimą, jei tyrimas tęsėsi dvejus metus nuo tada, kai buvo pradėtas ikiteisminis tyrimas, ir aptartos tolesnės tyrimo perspektyvos. Surašius tokią nutartį vėliau tokio pobūdžio nutartys privalomai surašomos kas šeši mėnesiai.

Teisėjo tyrimas dažniausiai baigiamas surinkus pakankamai duomenų, leidžiančių manyti, kad nusikalstama veika yra iširta ir ją padaręs asmuo nustatytas, bei surašius nutartį perduoti bylos medžiagą teismui nagrinėjimui. Tais atvejais, kai teisėjo tyrimo metu nebuvo nustatyta nusikalstamos veikos požymių arba nebuvo nustatytas asmuo, padaręs šią veiką, arba nebuvo surinkta pakankamai duomenų, leidžiančių manyti, kad šią veiką įvykdė baudžiamojon atsakomybėn patrauktas asmuo, ikiteisminio tyrimo teisėjas turi teisę priimti nutartį nutraukti bylą [1, 177 str.].

Akivaizdžių nusikalstamų veikų tyrimas

Akivaizdžių nusikalstamų veikų tyrimo forma Prancūzijoje taikoma tik tiriant nusikaltimus ir baudžiamuosius nusižengimus.

Pirmuosius Prancūzijos baudžiamojo proceso kodekso (Kriminalinių tyrimo kodekso) gyvavimo dešimtmečius (1808 m.–1863 m.) ši tyrimo forma buvo taikoma tik tiriant akivaiz-

¹ Prancūzijoje nusižengimai pagal jų pavojingumą skirstomi į 5 klases. Nusižengimų pavojingumo klasė nustatoma Valstybės tarybos dekretais (*Le conseil d'Etat*) [26, R610–1 str].

² *Commission rogatoire* – veiksmas, kuriuo ikiteisminio tyrimo teisėjas perduoda savo teises kitam teismo pareigūnui arba ikiteisminio tyrimo pareigūnams (policijai), kad pastarieji vietoj jo atliktų procesinį veiksmą.

džius nusikaltimus (pranc. *crimes flagrants*). 1863 m. gegužės 20 d. priėmus įstatymo pataisą tuo metu galiojusiame Prancūzijos kriminaliniame tyrimo kodekse (pranc. *Le code d'instruction criminelle*) buvo išplėstos ikiteisminio tyrimo pareigūnų teisės ir ikiteisminio tyrimo pareigūnai įgavo teisę akivaizdžių teisės pažeidimo tyrimo forma tirti baudžiamuosius nusižengimus [4, p. 371], t. y. tuos baudžiamuosius nusižengimus, už kurių padarymą numatyta laisvės atėmimo bausmė¹ [1, 67 str.].

Akivaizdžiu teisės pažeidimu Prancūzijoje laikomas nusikaltimas arba baudžiamasis nusižengimas:

- paaiškėjęs (iškilęs viešumon) darant arba iškart padarius;
- jei tuoj pat padarius nusikalstamą veiką (artimu tokios veikos darymo momentu) apie šią veiką padariusį asmenį visuomenėje sklinda gandai arba jei pas konkretų asmenį iškart padarius tokią veiką randami objektai, arba toks asmuo atpažįstamas pagal paliktus pėdsakus arba žymes, leidžiančius manyti, kad būtent jis padarė nusikaltimą arba baudžiamąjį nusižengimą [1, 53 str.].

Čia reikėtų atkreipti dėmesį į tai, kad Prancūzijos BPK akivaizdumą apibrėžia pagal laiko kriterijų, o teismų praktika *akivaizdaus teisės pažeidimo* sąvoką praplečia pridėdama dar ir išorės arba vizualumo kriterijus. Taigi akivaizdžiu teisės pažeidimu gali būti laikomas ir toks teisės pažeidimas, kai pagal išoriškai matomus pažeidimo požymius galima daryti prielaidą, jog nusikalstama veika iš tiesų buvo padaryta. Padarytos nusikalstamos veikos vizualumą įrodančiais požymiais taip pat gali būti laikomi veiksmai, kuriais mėginama ištrūkti iš policijos akiračio [7; 8]; autoįvykio metu transporto priemonės salone aptiktas šaunamasis ginklas [9]; tikros arba tariamos aukos pranešimas [10; 11; 12; 13; 14]; narkotikų tiekimų kontrolės operacijų administracinių tarnybų (pranc. *services administratifs des opérations de surveillance de livraison de stupéfiants*) atliktu patikrinimu paremtas ir patvirtintas pranešimas [15] ir pan. Atsižvelgiant į Prancūzijos kasacinio teismo aiškinimą anonimines informacijos arba pranešimo nepakanka nusikalstamos veikos akivaizdumui konstatuoti [16; 17]. Taip pat akivaizdžiu nusikaltimu nebus pripažintas išžaginimas, jei apie jo padarymą bus pranešta praėjus keletui dienų po įvykio [18].

Akivaizdžių teisės pažeidimų tyrimą atlieka teismo policijos karininkai [1, 17 str. 2 d.]. Tokios formos tyrimas pradedamas tuoj pat, kai gaunama informacija apie padarytą akivaizdžią nusikalstamą veiką. Ikiteisminio tyrimo pareigūnai, sužinoję apie padarytą akivaizdžią nusikalstamą veiką, privalo nedelsdami apie tai informuoti Respublikos prokurorą ir pradėti rinkti duomenis, galinčius būti įrodymais teisme (pvz., atlikti įvykio vietos apžiūrą). Duomenys, galintys būti įrodymais teisme, akivaizdžios nusikalstamos veikos atveju privalo būti surinkti ne vėliau kaip per 8 dienas nuo tokios veikos paaiškėjimo dienos [1, 53 str. 2 d.]. Prancūzijos teisės literatūroje neretai pabrėžiama, jog toks trumpas laiko tarpas akivaizdžiai nusikalstamai veikai išaiškinti nustatytas todėl, kad tokiam tyrimui atlikti ikiteisminio tyrimo pareigūnams suteikiama daug daugiau teisių, lyginant su kitomis ikiteisminio tyrimo formomis [3, p. 74]. Pavyzdžiui, akivaizdžios nusikalstamos veikos tyrimo metu nereikia informuoti Respublikos prokuroro apie tyrimo eigą ir pateikti jam duomenis, patvirtinančius asmens, padariusio nusikalstamą veiką, kaltumą, taip pat supaprastinta kratų bei poėmių atlikimo, asmens sulaikymo tvarka [4, p. 397]. Ikiteisminio tyrimo pareigūnui, tiriančiam akivaizdžias nusikalstamas veikas, kratai bei poėmiui atlikti pakanka tik Respublikos prokuroro sutikimo [1, 56 str.]. Tokių didesnių teisių suteikimas yra viena iš Prancūzijos visuomenės reakcijos į akivaizdžiai daromas nusikalstamas veikas apraiškų formų. Be to, asmeniui, padariusiam akivaizdžią nusikalstamą veiką, anksčiau buvo skiriama ir griežtesnė bausmė, nes akivaizdžios nusikalstamos veikos padarymo atveju visuomenėje pakankamai greitai išplinta gandai apie padarytą veiką, todėl teismai taip atiduodavo duoklę visuomenei kartu parodydami, jog rūpinasi visuomenės saugumu [3, p. 71]. Jei per įstatymo nustatytą terminą akivaizdi

¹ Akivaizdaus baudžiamojo nusižengimo procedūra taikoma nuo to momento, kai ikiteisminio tyrimo pareigūnas sužino apie tokio nusižengimo padarymą, už kurį taikoma laisvės atėmimo bausmė, net jeigu ši veika vėliau būtų perkvalifikuota į baudžiamąjį pažeidimą (*contravention*) (Crim. 11 mars 1992, D. 1992 I. R. 203).

nusikalstama veika nėra ištiriama, ši veika toliau gali būti tiriama preliminaraus arba teisėjo tyrimo forma [3, p. 74]. Jeigu per įstatymo nustatytą terminą akivaizdi nusikalstama veika ištiriama, tai:

- akivaizdaus baudžiamojo nusižengimo padarymo atveju Respublikos prokuroras įvertinęs, kad surinktos informacijos pakanka surašyti reikalavimui atvykti į teismą, supažindinęs su surinkta tyrimo medžiaga tokią veiką padariusį asmenį, šiam asmeniui įteikia prokuroro nustatytu laiku (t. y. ne anksčiau kaip po 10 dienų ir ne vėliau kaip po 2 mėnesių nuo veikos paaiškėjimo momento) reikalavimą atvykti į teismą [1, 394 str. 1 d.]. Jeigu už padarytą baudžiamąjį nusižengimą asmeniui gali būti skirta laisvės atėmimo bausmė nuo vienerių iki septynerių metų, Respublikos prokuroras tokį asmenį nedelsdamas privalo pristatyti į teismą, kai byla būtų nagrinėjama teisme [1, 395 str. 2 d.]. Jeigu tokį asmenį pristatyti teismui neįmanoma (pvz., nesusirenka teisėjai), Respublikos prokuroras kreipiasi į Laisvių teisėją (pranc. *Juge des libertés*, angl. *Liberty and custody judge*), kuris sprendžia šio asmens suėmimo klausimą, kol jis bus pristatytas teismui [1, 396 str.];
- akivaizdaus nusikaltimo atveju Respublikos prokuroras, surašęs preliminarų kaltinimą (pranc. *réquisitoire introductif*¹), nedelsdamas kreipiasi į ikiteisminio tyrimo teisėją [1, 72 str.].

Išvados

1) Prancūzijos Respublikoje nusikalstamų veikų tyrimą sąlygiškai galima suskirstyti į tris ikiteisminio tyrimo formas: preliminarų tyrimą, teisėjo tyrimą ir akivaizdžių nusikalstamų veikų tyrimą. Šios tyrimo formos, kitaip nei Lietuvos, tiesiogiai priklauso nuo padarytos (daromos) nusikalstamos veikos sunkumo laipsnio bei pobūdžio, padarymo aplinkybių.

2) Preliminariu tyrimu siekiama patikrinti gautų skundų arba pranešimų apie padarytų (daromų) nusikaltimų, baudžiamųjų pažeidimų arba baudžiamųjų pažeidimų pagrįstumą arba surinkti pirminius duomenis, kurių pagrindu būtų įmanoma atlikti sudėtingesnę tyrimą, t. y. teisėjo tyrimą, arba nustačius atvejus, dėl kurių teisėjo tyrimas negalimas arba nėra būtinas, o padarytoje veikoje yra nusikalstamos veikos požymių ir pradėto tyrimo netikslinga nutraukti, visa apimtimi ištirti padarytą veiką ir tyrimą užbaigti priimant vienokio arba kitokio turinio procesinį dokumentą.

3) Teisėjo tyrimu siekiama ištirti sudėtingas nusikalstamas veikas, todėl Teisėjo tyrimas privalomai atliekamas nusikaltimo atveju, o baudžiamojo nusižengimo padarymo atveju šios procesinės formos tyrimas nėra privalomas, išskyrus tuos atvejus, kai įtariama, jog šias veikas padarė nepilnamečiai asmenys.

4) Akivaizdžiu nusikalstamų veikų tyrimu siekiama ne vėliau kaip per 8 dienas nuo nusikaltimo arba baudžiamojo pažeidimo paaiškėjimo dienos tokią veiką padariusį asmenį patraukti baudžiamajon atsakomybėn. Nusikaltimo arba baudžiamojo pažeidimo akivaizdumas apibūdinamas tarpusavyje derinant kelis kriterijus, t. y. laiko bei vizualumo arba išorės kriterijus.

---

¹ *Réquisitoire introductif* – aktas, kuriame nurodomos veikos bei jų kvalifikacija, o jei žinomas nusikalstama veika padaręs asmuo, ir tas asmuo. Šį aktą surašo ir ikiteisminio tyrimo teisėjui pateikia Respublikos prokuroras.

LITERATŪRA

1. **Code** de procédure pénale. – Paris: Dalloz, 2002.
2. **Гуценко К. Ф., Головки Л. В., Филимонов Б. А.** Уголовный процесс западных государств. – Москва: ИКД „Зерцало–М“, 2001.
3. **Larguie J.** Procédure pénale, 18e édition. – Paris: Dalloz, 2001.
4. **Stefani G., Levasseur G., Bouloc B.** Procédure pénale. – Paris: Dalloz, 2001.
5. **Loi** portant réforme de la procédure pénale // No 93–2 du 4 janvier 1993.
6. **Lexiques** des termes juridiques, 13e édition. – Paris: Dalloz, 2001.
7. **Arrêt** de la Cour de cassation, chambre criminelle 4 janvier 1982, Bull. no 2.
8. **Arrêt** de la Cour de cassation, chambre criminelle 8 octobre 1985, Bull. No 301.
9. **Arrêt** de la Cour de cassation, chambre criminelle 2 mars 1993, Bull. No 93.
10. **Arrêt** de la Cour de cassation, chambre criminelle 8 octobre 1985, Bull. No 301.
11. **Arrêt** de la Cour de cassation, chambre criminelle 22 avril 1992, Bull. No 169, D. 1995 p. 59 note MATSOPOULOU.
12. **Arrêt** de la Cour de cassation, chambre criminelle 17 octobre. 1995, Bull. No 309;
13. **Arrêt** de la Cour de cassation, chambre criminelle 17 mai 1993, Droit pénal (Ed. Techniques) 1994 Com. 2.
14. **Arrêt** de la Cour de cassation, chambre criminelle 11 mai 1999, Bull. No 91.
15. **Arrêt** de la Cour de cassation, chambre criminelle 23 octobre 1991, Bull. No 371, D. 1992. I.R. 38.
16. **Arrêt** de la Cour de cassation, chambre criminelle 2 février 1988, Bull. No 52.
17. **Arrêt** de la Cour de cassation, chambre criminelle 8 novembre. 1989, J.C.P. 1990. II. 21.580 note J.H. Syr.
18. **Arrêt** de la Cour de cassation, chambre criminelle 11 février. 1998, Bull. No 55.
19. **Arrêt** de la Cour de cassation, chambre criminelle 30 octobre 1989, Bull. No. 385.
20. **Arrêt** de la Cour de cassation, chambre criminelle 17 mai 1994, Bull. No 186.
21. **Arrêt** de la Cour de cassation, chambre criminelle 9 février 1993, Bull. No 66.
22. **Arrêt** de la Cour de cassation, chambre criminelle 16 mai 1973, D. 1974. 216, note J.M.Robert.
23. **Arrêt** de la Cour de cassation, chambre criminelle 5 mars 1985, Bull. No 103
24. **Arrêt** de la Cour de cassation, chambre criminelle 25 juillet 1990, Bull. No 294.
25. **Arrêt** de la Cour de cassation, chambre criminelle 30 juin 1999, Bull. No 176.
26. **Code** pénal, – Paris, 2002.
27. **Arrêt** de la Cour de cassation, chambre criminelle 1992, D. 1992 I.R. 203.

Les modes de l'investigation des infractions dans la République française

Assoc. Prof. Dr. Artūras Panomariovas

Doctorant Ramūnas Ramanauskas

L'université de droit de Lituanie

RESUME

Cet article a pour but d'examiner les modes de l'investigation des infractions déterminées par le Code de procédure pénale français. Etant donné que les normes de ce code sont formées et perfectionnées depuis environ 200 ans, on peut soulever l'hypothèse que le système de l'investigation des infractions en France est suffisamment précis et défini, et que le processus de l'investigation des infractions et de ses éléments séparés dépendent directement du degré de difficulté et de la nature ou des circonstances de l'infraction commise. Pour certifier ou réfuter cette hypothèse les auteurs de cet article examinent le droit français de procédure pénale. Le but de cet examen est d'excepter des modes et des particularités de l'investigation des infractions, et surtout d'excepter les particularités des

modes de l'investigation des infractions auxquels les organisateurs du Code de procédure pénale de Lituanie ont oublié de penser en préparant le nouveau Code de procédure pénale de Lituanie.

L'investigation des infractions en France peut être classifiée en trois modes, c.q.d., l'enquête préliminaire, l'enquête de flagrance et l'instruction. Ces modes dépendent directement du degré de difficulté et de la nature ou des circonstances de l'infraction commise.

L'enquête préliminaire permet de rassembler les preuves assez vite, et par conséquent de décider s'il y a lieu ou non de poursuivre, sans devoir toujours déclencher la procédure plus importante de l'instruction.

L'instruction permet d'examiner les faits complexes. Elle est obligatoire en matière criminelle, facultative en matière correctionnelle (exception: elle est obligatoire pour les mineurs), et elle intervient pour les contraventions si le Procureur de la République le requiert (exception: elle est obligatoire pour les contraventions de la 5e classe commises par les mineurs).

L'enquête de flagrance permet de rassembler les preuves et de déclencher l'action publique contre l'auteur d'un crime ou d'un délit commis en flagrance dans le délai de huit jours. En outre, si l'infraction est flagrante, la police judiciaire est dotée de pouvoirs étendus non seulement pour constater l'infraction, mais également pour rechercher immédiatement tous les renseignements utiles.

